

3. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: [Монографія] / О.А.Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
4. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: учебное пособие / Лідія Валентинівна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318 с.
5. Спирин Л.Ф. Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач / Л.Ф.Спирин, М.А.Степанский, М.Я.Фрумкин. – Ярославль: ЯГПИ им. К.Д.Ушинского, 1974. – 274 с.

*Н.І.Зеленкова,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький ДПУ*

ПОЗИЦІЯ УЧИТЕЛЯ ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ

В статті обґрунтовуються можливості позиції учителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, ситуація конфлікту, позиція учителя.

В статье обосновываются возможности позиции учителя к межличностному взаимодействию в ситуации конфликта

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, ситуация конфликта, позиция учителя.

In the article grounds possibilities of the position of teacher to interpersonal interaction in the conflict situation.

Key words: interpersonal interaction, conflict situation, position teacher.

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти в незалежній Україні потребує підвищення відповідальності загальноосвітніх закладів за виховання та підготовку учнівської молоді до реалій життя, їх спроможності адаптуватися до постійних змін у суспільстві, які супроводжуються стресами і конфліктами, здатністю вирішувати соціально-психологічні суперечності. Розв'язання цієї проблеми ставить якісно нові вимоги до міжособистісної взаємодії педагога з дітьми у навчально-виховному процесі. Це положення є базовим у законі України «Про освіту», в національній Доктрині розвитку освіти в Україні, у вітчизняних педагогічних концепціях демократизації та гуманізації освіти.

Різноманітність та складність форм міжособистісної взаємодії потребує високого рівня готовності педагога до гуманної взаємодії з учнями, особливо в ситуації конфлікту. Від конструктивного чи деструктивного характеру конфліктної взаємодії залежить адекватність процесу становлення особистості учня.

Історія людства завжди супроводжувалася соціальними конфліктами, між містами та державами, етносами та народами, релігійними конфесіями, соціальними групами та класами; сімейними, міжособистісними та внутрішньо-особистісними. Вирішення конфлікту з позиції сили «в історичному контексті

та в сучасних умовах» призводить до наростання соціальних трансформацій, до поширення деструктивних тенденцій формування особистості.

Теоретичні засади проблеми базуються на гуманістичних та демократичних концептуальних ідеях, кращих здобутках вітчизняних та зарубіжних вчених. Педагогічні аспекти проблеми міжособистісної взаємодії висвітлювалися в працях В.А.Кан-Каліка, А.Й.Капської, Л.В.Кондрашової, Ю.М.Кулоткіна, А.В.Мудрика, О.Г.Мороза, Л.І.Рувінського та ін., психологічні – О.О.Бодальова, І.Д.Беха, Г.А.Ковальова, Б.Ф.Ломова, О.О.Леонтьєва та ін.

Розроблено окремі напрямки конфліктології як науки та навчальної дисципліни, в яких визначено: загально-теоретичні підходи до проблеми О.М.Бандурка, В.А.Друзь, Г.В.Ложкін; методи вирішення конфліктів Е.Берн, Д.Г.Скотт, Ю.П.Пономарьов; особливості педагогічних конфліктів Н.П.Анікеєва, Г.О.Баля, І.Д.Бех, А.С.Макаренко, М.М.Рибаківа; підготовку до вирішення конфліктних ситуацій Ю.К.Ємельянов, К.Роджерс, Т.С. Яценко.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та філософської літератури свідчить про актуальність проблеми.

Проблеми взаємодії учасників педагогічного процесу набуває все більшого значення для сучасної школи. Породжена динамічним розвитком суспільства, зміною соціальних орієнтирів, що поглиблює проблему поколінь, ускладнює стосунки вчителів та учнів. Шкільна атмосфера нерідко свідчить про конфлікти в системі відношень «учитель-учні».

Конфлікт є явищем міжособистісних і групових взаємин, виявом протиборства, активного зіткнення тенденцій, одінок принципів, думок, характерів, еталонів поведінки. Нерідко він постає як реакція на несприятливі ситуації, що травмують особистість, на перешкоді у досягненні будь-якої мети.

Залежно від головних ознак конфлікти класифікують: за характером взаємодії; за ознаками вияву; за типом вирішення; за змістом; за кінцевим результатом; залежно від напрямів комунікацій; за кількістю осіб, які беруть участь у протиборстві. На етапі виникнення конфлікти бувають: стихійні, заплановані, спровоковані, ініціативні. Під час їх розвитку – короткочасні, тривалі, затяжні. На етапі усунення – керовані, погано керовані, не керовані.

Конфлікти у школі поділяються на прості та складні. Прості вирішуються вчителем без зустрічної протидії учнів за допомогою організації їх поведінки у школі «зупинення бійки, сварки між учнями, тощо». Серед складних педагогічних конфліктів розрізняють конфлікти діяльності, конфлікти поведінки, конфлікти взаємин.

Конфлікти діяльності виникають з приводу виконання учнем навчальних завдань, успішності, пізнавальної діяльності, ситуацій, коли учні не виявляють готовності оперативної виправляти власну помилку. Вчитель висловлює незадоволення, учні вступають у суперечку або демонструють образ.

Конфлікти поведінки, вчинків виникають з приводу порушення учнем правил поведінки у школі та поза нею. Вчитель висловлює незадоволення порушенням поведінки, непов'язаною безпосередньо з навчальною діяльністю.

Найчастіше це грубощі учнів педагогам, агресивна поведінка з однокласниками, пустощі, що проявляються як протест проти низької оцінки.

Конфлікти взаємин виникають у сфері емоційно-особистісних стосунків учнів і вчителів. Вони найбільш тривалі та деструктивні. Постають на ґрунті недоброзрозумілих стосунків як наслідок постійних попередніх конфліктів діяльності або поведінки, вчинків. Створюють взаємне упереджене сприйняття вчителем і учнем [1, с.462].

Тобто причину конфлікту учителі пояснюють слабкою підготовкою до навчання, небажанням учнів вчителя і взагалі відвідувати школу, недисциплінованістю, безвідповідальності та лінощами учнів. Проте учні вважають, що вся справа в позиції, яку займає учитель. Очевидно причину треба шукати і в позиції учителя і учня, в чіткому їх уявленні, що таке позиція і яку роль вона відіграє в педагогічному процесі.

Позиція в науковій літературі розуміється як умова, в якій особистість проявляє себе; структурне утворення особистості; система людських відношень на різних етапах розвитку особистості; показник цінності, моральної характеристики особистості [2, с.210].

Одні автори виділяють соціальний аспект позиції, так як головна функція учителя – виконання соціального замовлення. Соціальну позицію Т.Н.Мальковська визначає як «стабільний і свідомий характер оцінних суджень». Судження і погляди учителя відображаються в його поведінці і діяльності, тому соціальна позиція характеризується стійким способом поведінки, направленістю діяльності у відповідності з суспільно-значущими інтересами і бажанням удосконалити умови життя, уміння проявляти ініціативу, самостійність.

Інші автори, визначають значущість соціального аспекту, особливо виділяють роль її професійної сторони. В.А.Сластьонін запровадив поняття «професійна позиція», визначаючи її сутність як міру професійної зрілості педагога, його готовності до активного і творчого виконання професійних функцій.

Неменше значущим, на думку авторів, комунікативний аспект позиції учителя. Н.П.Анікеєва в своїх роботах говорить про педагогічну позицію як про сукупність відношень учителя до учня, до себе, до цілісного педагогічного процесу, до уроку.

Але всі автори єдині в одному, що позиція вчителя може гальмувати розвиток конфлікту або стимулювати його розвиток. Від того яку позицію займає учитель в більшості залежить і наявність труднощів в його роботі. Не тільки учителі, які починають працювати, але й досвідчені педагоги не завжди усвідомлюють стійку залежність між характером професійної позиції і результатами педагогічної діяльності. Несформованість професійної позиції породжує труднощі педагогів до встановлення духовних конфліктів з учнями, розумінні їх стану в конкретних шкільних ситуаціях, осмислення внутрішньої психологічної позиції як власної, так і учнів, що не може не привести до

виникнення конфліктів у відношенні учителя і учнів. Учителя, не рідко «у спілкуванні з вихованцями не можуть побудувати взаємовідношення з ними і коректувати їх у відповідності з педагогічними завданнями; відчувають труднощі в мовленнєвому спілкуванні і передачі власного емоційного відношення до матеріалу, що вивчається на уроці, не можуть управляти власним психічним станом при взаємодії з учнями» [2, с.211]. До найпоширеніших причин виникнення педагогічних конфліктів у взаємодії «вчитель-учень», «вчитель-учні» належать: нездатність учителя прогнозувати на уроці поведінку учнів; намагання вчителя будь-якими засобами зберегти свій соціальний статус за рахунок зниження статусу учня; оцінювання вчителем не окремого вчинку учня, а його особистість; намагання суворо покарати учня, мотивуючи це тим, що зайва суворість не завадить; не вміння спрогнозувати наслідки необ'єктивного оцінювання вчинків учнів; не здатність до самоконтролю, брак педагогічних здібностей; застосування покарання без урахування позиції учнів» [1, с.465].

Кожна помилка вчителя при вирішенні конфліктів травмує учнів, вселяє недовіру до нього, порушує систему взаємин між учителем і учнями. У педагога виникає глибокий стресовий стан, незадоволення своєю працею, нездорове усвідомлення залежності професійного самопочуття від поведінки учнів.

Позиція учителя повинна забезпечувати таку організацію навчальної роботи, щоб виконуючи її учні відчували радість і легкість. Позиція учителя на уроці і після нього повинна стимулювати позитивні емоції особистості, тормозити негативні відчуття і переживання, допомагати подолати невдачі і знаходити вихід з будь-яких обставин. Ще Д.Родарі наголошував на те, що в школах мало сміються, в уявленнях педагогів переважає думка про похмурість педагогічного процесу.

Ш.О.Амонашвілі був впевнений в тому, що педагог повинен навчитися дарити людям радість. Учитель повинен «учитися дарити дітям радість пізнання, самому сміятися і радіти на своїх уроках разом з дітьми» [2, с.211].

Позиція педагога передбачає цілісний підхід до особистості учнів, визначає гуманістичний характер навчально-виховного процесу і відношень у системі «вчитель-учень».

Практика свідчить про те, що якщо в учня є прогалини у знаннях, то причину слід шукати не в методиці, а в способах діяльності і в особистісних характеристиках учителя. Учитель повинен власним прикладом, манерами, мімікою прагнути до того, щоб учні були «добровільно відкриті педагогічним впливам», відповідали на ці впливи позитивною відповідною реакцією. Педагогічна позиція передбачає здатність тактичної зміни, характер педагогічного впливу на учня по мірі його дорослості, в зв'язку з різними змінами, що відбуваються в життя класного колективу і учня.

Отже, позиція заключається в умінні учителя передбачити хід подій, запобігти появленню негативних явищ, конфліктних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навч. закладів / Наталя Павлівна Волкова. – К.: Вид.центр «Академія», 2003. – 576с.
2. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогіка: [учебное пособие] / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2004. – 304с.
3. Кондрашова Л.В. Гуманізація учебно-воспитательного процесса школи: история, теория, поиски / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПИ, 1996. – 74с.

Кузьменко Н.В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

В статті розглянуті теоретичні аспекти мотивації та результати практичних досліджень, спрямованих на вивчення компонентів мотиваційної сфери.

Ключові слова: мотив, студент, особистість, самоствердження, позааудиторна виховна робота.

В данной статье рассматриваются теоретические аспекты мотивации и результаты практических исследований, направленных на изучение компонентов мотивационной сферы.

Ключевые слова: мотив, студент, личность, самоутверждение, внеаудиторная воспитательная работа.

Some theoretical aspects of motivation and the results of practical research which are referred to study the components of motive sphere are viewed in the given article.

Key words: motive, student, personality, self-affirmation, extracurricular educational work.

Постановка проблеми Що є важливим для студента на сьогоднішній день? Престижність вузу? Стипендія? Добрі стосунки із сокурсниками? Вдоволення навчанням? Вдоволеність обраною професією? Самоствердження себе в ній? Усе вищезазначене і може бути відповіддю.

Але без русійних мотивів студент мало чого може досягнути, адже мотиви відносяться до найважливіших компонентів структури особистості. Вивчення проблеми професійної мотивації студентів дозволить обґрунтовано вирішити задачі підвищення ефективності професійної діяльності.

Важливою умовою успішної діяльності фахівця є його готовність і здатність до професійного і особистісного самоствердження. Також успішність фахівця багато в чому залежить від його мотивації успіху і мотивації на невдачу.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями теорії виховання та проблемами виховання у вищій школі займалися І.Бех, А.Деркач, І.Саєв, В.Кан-Калик, А.Мудрик, теоретико-методологічними засадами навчально-виховної роботи зі студентською молоддю у ВНЗ опікувались А.Алексюк, Б.Г.Анан'єв, С.Вітвицька, А.А.Реан, В.Сластьонін і розкрили органічний зв'язок професійного і особистісного розвитку майбутніх фахівців. Питанням мотивації та мотивами